

Із вищенаведених прикладів видно, що китайські та японські вірші мають безліч спільних рис. Частково наслідуючи форму танка, Се Бінсінь бере за приклад і дещо з форми висловлювання: натяки, обірвані рядки, рядки-звертання та рядки-вигуки. Образність, що у своїй більшості є спільною для коротких віршів як японських так і китайських, вживалася не у наслідок впливів, а завдяки традиційним надбанням обох культур. Зміст та образи багатьох китайських коротких віршів були продовженням традиції, про що свідчить використання давніх символів та образів майже у кожному рядку поезії Се Бінсінь.

1. Бондаренко І.П. Розкоші і злидні японської поезії. Японська класична поезія в контексті світової та української літератури / І. П. Бондаренко – К: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2010. – 566 с; 2. Ду Фу. Сто печалей / [под ред. Р. В. Грищенко]. – СПб: Кристалл, 2000. – 575 с; 3. Костанда І.О. Паралелізм як основний принцип танської поезії та його прояви на різних рівнях мови / І.О. Костанда // Сходознавство – Київ, 2008. – № 41-42. – С. 44-59; 4. Черкасский Л. Е. Новая китайская поэзия (20-30-е годы) / Л. Е. Черкасский – М.: Наука, 1972. – 496 с; 5. 中国现代诗歌及其他 / 孙玉石 作者. – 台北: 文化大学出版社, 1988. – 740 页.

Ю. Осадча,
Інститут літератури
ім. Тараса Шевченка НАНУ

КОНЦЕПЦІЯ ЛІТЕРАТУРИ В ТРАКТАТІ «ПРО ПИСЬМЕНСТВО» («БУНГАКУ РОН») АРИГА НАГАО

У статті на матеріалі трактату «Про письменство» («Бунгаку рон») розглянута концепція літератури чи словесності бунгаку японського юриста, культурного і політичного діяча Арига Нагао. Своє бачення сутності, завдань і функцій письменства Арига виклав з огляду на традиційну конфуціанську концепцію гармонії та синтезу, яким автор роботи протиставив європейські науки.

Ключові слова: письменство, наука, філософія, гармонія, краса

В статтє на материалє трактата «О словесности» (Бунгаку рон») рассмотрєна концепция литературы или словесности бунгаку японского юриста, культурного и политического деятеля Арига Нагао. Своє видєние суцности, заданий и функций словесности Арига изложил с учетом традиционной конфуцианской концепции гармонии и синтеза, которым автор работы противопоставил европейские науки.

Ключевые слова: словесность, наука, философия, гармония, красота

The present article is devoted to conception of literature bungaku of Japanese lawyer, cultural and political figure Ariga Nagao. Ariga put his vision of literature' essence, tasks

and function in writing according to traditional Confucius conception of harmony and synthesis which were contrasted by author to European sciences.

Key words: *literature, science, philosophy, harmony, beauty*

Аріра Нагао (有賀長雄, іноді читають як Аруга, 1860-1921) в історію суспільно-політичного життя Японії увійшов як юрист, соціолог, доктор юриспруденції, а також доктор словесності, прихильник школи національних наук *кокугаку-ха*, перекладач деяких західних авторів, серед яких американський філософ і письменник Френсіс Боуен (1811-1890) і німецький філософ-гегельянець, економіст, історик і правознавець Лоренц фон Штейн (1815-1890). Внеском у розвиток естетичної думки та теорії мистецтва в Японії можна вважати переклад прочитаної 14 травня 1882 року в Токійському імператорському університеті відкритої лекції «Справжня теорія мистецтва» («Біджюцу шінсецу») вчителя Аріга, американця Ернеста Франциско Фенеллози (1853-1908).

Із загальних біографічних даних Аріга Нагао відомо, що народився він у місті Осака і був старшим сином у родині поета і спадкового вченого школи національних наук *кокугаку-ха*, Аріга Чьорін. Після закінчення школи англійської мови в Осака у віці 17 років Аріга вступив на філологічний факультет Токійського університету, де вивчав історію, філософію та політологію; університет закінчив у 1882 році, але ще під час навчання задля підробітків викладав у так званих заснованих школах *сейріцугакушя*¹. У 1884 р. обіймав посаду секретаря Сенату, з 1886 по 1888 рр. стажувався в Європі: вивчав право під керівництвом Лоренца фон Штейна. Після повернення додому працював у Таємній Раді Японії, Парламенті та Міністерстві сільського господарства і торгівлі, пізніше викладав право і військову справу у вищих училищах сухопутних і морських військ, паралельно читав лекції з юриспруденції та міжнародного права в університетах Кейо і Васеда. У 1889-1890 рр. за власний рахунок навчався в Берлінському і Паризькому університетах, у Відні перекладав лекції Лоренц фон Штейна, самостійно вивчав історію європейської цивілізації та психологію. Під час японсько-китайської війни 1894-95 рр. і російсько-японської 1904-05 рр. служив юридичним консультантом і входив до складу японської делегації на Гаазьких конференціях, брав активну участь у роботі Червоного хреста в Японії. У 1897 р. Аріга отримав вчений ступінь доктора юридичних наук, пізніше – доктора словесності, в 1911 р. за роботи «Про міжнародне право під час японо-китайської війни» («Нішішін сен'екі кокусай хорон», 1903) і «Про міжнародне право під час японо-російської війни» («Нічіро тайсен кокусай хорон», 1911) був нагороджений Імператорською нагородою Японської Академії, а в 1913 р. на запрошення Юань Шикай (1859-1916) служив при ньому юридичним консультантом. Після звинувачення в «антинародності» Аріга Нагао був змушений залишити викладання.

За своє активне соціальне, політичне та наукове життя Аріга написав більше ста тридцяти робіт, деякі з них були перекладені іншими мовами. Завдяки публікаціям

¹ Засновані школи (*сейріцугакушя* 成立学舎) – освітні заклади, що існували в Токіо від початку до середини доби Мейджі та спеціалізувалися головним чином на вивченні англійської мови.

1883-84 років² Аріга прийнято вважати першим японським соціологом, який писав системно. Крім того, у співавторстві з Іноуе Тецуджіро (1856-1944) він уклав курс «Лекцій зі західної філософії» (1883-1885), а восени 1884 року опублікував у 4-х томах переклад «Сучасна філософія» («Modern Philosophy», 1877) Френсіса Боуена під назвою «Філософія середніх віків. Переклад і коментарі» («Кінсей тецугаку: яккаї») Однак найвідомішими є його праці з історії, міжнародного та цивільного права, які сприяли розвитку народного руху *джіюмінкен-ундо* в Японії нового часу.

Трактат «Про письменство» («Бунгаку рон») Аріга Нагао написав на самому початку своєї публіцистичної діяльності; робота була надрукована в серпні 1885 року разом із першою частиною роботи «Про філософські вчення» («Сеймон тецугаку рон») під загальною назвою «Праці зі письменства» («Бунгаку сошьо»). Складається трактат зі вступу, десяти глав основного тексту і закінчення.

На сьогоднішній день бібліографія праць про діяльність Аріга відносно невелика і присвячена переважно його роботам зі соціології, юриспруденції та дипломатії, а погляд на його спадщину з позицій історії літературно-критичної, естетичної та/або філософської думки в Японії представлений не надто широко. Проте роботи щодо творчості раннього періоду вченого – в тому числі трактат «Про письменство» – все ж таки існують: деякі дослідники побіжно згадують цей текст, а деякі приділяють йому дещо більше уваги. Основним джерелом відомостей загального плану про роботу Аріга стала невеличка стаття «Роздуми про [трактат] «Про письменство» Аріга Нагао» дослідника японської літератури нового часу Секі Рьоічі (関良一, 1917-1978), де окрім огляду головних ідей, викладених Аріга, наводяться також думки інших японських дослідників, чий роботи на даний момент, на жаль, недоступні.

У "Збірці робіт з історії літературної критики епохи Мейджі" («Мейджі хіхьо-сі сьорон»; "Васеда бунгаку", липень 1939) Хонма Хісао (本間久雄, 1886-1981) писав: "Роботу «Про письменство», я не вважаю літературної теорією, <...> оскільки в ній поняття література дещо відрізняється від того, що ми називаємо літературою»³ [цит. за: 関良一1977, 288], але при цьому додав "так чи інакше, тільки в ті часи це було *не що інше, як теорія літератури*" [цит. за: 関良一1977, 289]. І оскільки "в плані історії культури робота викликає чималий інтерес", то Хонма Хісао виділив чотири істотних моменти в трактаті Аріга: 1) заперечення європейських ідеологічних течій того часу, 2) протиставлення китайській філософії *тецугаку* (哲学) європейської [філософської] думки, представлені наукою *рітаку* (理学)⁴, і відстоювання цінності першої, 3) поед-

² Зокрема у співавторстві з Іноуе Тецуджіро та іншими авторами був укладений "Філософський словник" ("Тэцугаку джі"); квітень 1882); написані роботи "Розвиток відносин між суспільством та індивідом" ("Шякай то кодзін то-но канкей-но шінка", "Журнал західного мистецтва", квітень 1883), "Про розвиток суспільства" ("Шякай шінка рон", у 1 т. "Соціологія" ("Шякайгаку"), жовтень 1883), "Про розвиток релігії" ("Шюкю шінка рон", у 2 т. "Соціологія" ("Шякайгаку"), грудень 1883), "Про розвиток сім'ї" («Токусей шінка рон», червень 1884).

³ В оригіналі – 私は『文学論』を文学論として批評しようと思わない。Отже, 文学論 (*бунгаку-рон*) можна також перекласти як "теорія літератури" або "літературна теорія", хоча у випадку з назвою роботи – "Про письменство" ("Бунгаку-рон") – переклад не буде відповідати змісту трактату.

⁴ У роботі Аріга Нагао використав слово *рітаку* для позначення не лише природничих наук;

нання європейської науки з китайською [філософської] думкою на основі останньої, 4) розгляд із позицій конфуціанства *бунгаку* як однієї з форм «матеріалізації» сутності *сін* (真) філософської думки *тецугаку*.

У вже згадуваній роботі «Роздуми про [трактат] «Про письменство» Аріга Нагао» Секі Рьоічі говориться, що рецепція цієї роботи в «історії японської літератури до сих пір залишається дещо туманною», а місце, яке вона посідає посеред робіт інших авторів, «слід вважати досить невизначеним» [關良一1977, 288]. Отже, дослідник поставив перед собою два основних завдання: прояснити обставини появи цієї роботи та ступінь впливу концепції японського мистецтва і культури Ернеста Фенеллози на формування ідей Аріга Нагао. Втім перш, ніж перейти до безпосереднього аналізу змісту трактату, Секі Рьоічі говорить про знаковість і не випадковість включення роботи "Про письменство" до списку під загальною назвою "Про філософські вчення", а також про близькість у цьому творі поняття *бунгаку* до поняття *тецугаку*, яке Аріга використав у книзі «Про розвиток суспільства» («Шякай шінка рон», 1883). Секі також зазначає, що слово *бунгаку* Аріга використовує у значенні слова «наука» (*гакумон*), яке було зформовано як «закони та встановлення» (綱紀) відповідно до способів приведення до гармонії та синтезу *мочіай* (保合) шляху *до* (道). У цьому контексті дещо несподівано і не зовсім зрозуміло виглядає згадка про роботу Аріга Нагао Судзукі Садамі у фундаментальному дослідженні поняття *бунгаку*/література в Японії, де реферативно переказується думка Вада Сігеджіро⁵: спроба Аріга пояснити західний концепт «мистецтво художнього слова» (literary art) через запозичені свого часу в Конфуція ідеї синтезу та гармонії була «чимось натягнутим» і неприродним. «Однак ця властивість «натягнутості», вочевидь, виникла внаслідок спроби збагнути сучасний західний концепт «мистецтво» за допомогою ідей конфуціанства. Позиція Аріга може представляти найбільш вестернізованих вчених його часу, оскільки ті були залучені до подібного роду занять. Безсумнівно, так сталося лише тому, що концепт «література» і «bungaku» збіглися настільки, що «bungaku» був обраний для перекладу англійського терміна і служив [способом] пояснити його всупереч ступеню викривлень у процесі [опису і пояснення]» [Sadami Suzuki 2006, 121]. На цьому інтерес до роботи Аріга у Судзукі Садамі як дослідника історії та функціонування поняття *бунгаку* в японській письмовій культурі природним чином вичерпується.

Літератор Хісамацу Сен'ічі (久松潜一, 1894-1976) у статті "Літературна критика Цубоучі Шьойо" (журнал "Рідна мова та література", 1932), де вперше було вказано на зв'язок між роботами двох авторів, акцентує увагу на фрагментах, присвячених мистецтву загалом, а не на літературі в значенні "художнє слово": "За паном Аріга, <...> сутність мистецтва полягає у синтезі. У житті людей є речі гармонійні та позбавлені гармонії, але тільки ті, що гармонійні, і є мистецтвом" [цит. за: Секі 1977, 289]. І оскільки в роботі, на думку японського дослідника, Аріга так і не зміг прояснити суть поняття *бунгаку*, то його трактат значно програє «Сутності прози» Цубоучі Шьойо

йдеться про науку в найширшому значенні, тобто певних дисциплінах як системних методів дослідження та підходів при критичному аналізі явищ і практичній діяльності.

⁵ Мова йде про роботу "Поняття «бунгаку» в початковий період М'ейджі" ("М'ейджі шьокі ні океру «бунгаку»-но гайнен", 1963).

(до того ж, написаний він був радше «щоб показати, як мистецтво придатне для вправлення законів і встановлень» [цит. за: Секі 1977, 289]). Проте остання обставина не завадила Хісамацу Сен'їчі розглядати трактат як *бунгаку-хьорон* (文学評論), тобто як критичну роботу з літератури (у значенні "мистецтво художнього слова").

Загальний зміст трактату можна поділити на декілька тематичних частин. Перша частина – це пояснення основного призначення та користі практичного застосування європейських наук (насамперед йшлося про хімію, фізику, механіку, політекономію та психологію) та їх сутнісних відмінностей від китайської філософської думки. У другій частині викладено естетичну концепцію Аріга Нагао, створену переважно на уявленнях про красу як певну квінтесенцію, вищий результат дії законів існування та функціонування "здорового" суспільства – в Аріга ці уявлення оформилися в ідеальну модель суспільства – заснованого на принципах гармонії та синтезу.

Трактат починається з висловлення глибокої занепокоєності автора станом справ у сучасному йому японському суспільстві: "...дух часу вмить перемінився, і під час реформ *ishin* здійснюється ураган навчання в Америці та західних країн, <...> колишню цивілізацію піддають презирству і все тлумачать про теорії рівності прав пана і слуги, концепції рівноправності батьків і дітей, ведуть розмови про рівність чоловіків і жінок і прагнуть [цьому] відповідати, засновують політичні партії, і все це справді досягло свого апогею. І хоча в минулому році намітилася тенденція до спаду такої активності, та ситуація й досі не прояснена, людські серця коливаються між культурою Сходу та культурою Заходу, і схоже, що стратегію ще не визначено. <...> Трьохтисячолітню китайську цивілізацію називають великим прорахунком. Кажуть, що шлях господаря і слуги, батьків і дітей, чоловіків і жінок, старшого і молодшого братів, друзів – усе це насправді примарні мрії жовтої раси. Порівнюють колишню цивілізацію Японії з колишньою цивілізацією Заходу, які гармонійні, немов крига і вогонь» [有賀長雄, 2-4].

Міркування загального плану про корисність освоєння європейських точних наук *ritaку* для ефективного розвитку країни викладені Аріга Нагао у першій та другій главах: «Отримання знань у галузі сільського господарства, промисловості, видобутку руди, мореплавання, транспорту, зв'язку та гігієни завдяки хімії, фізиці, механіці, геології та біології воістину не вичерпується [пізнанням] мови, винахід парових машин, так би мовити, перевернув спосіб життя простих людей, а винахід електротриладів здійснив повторний переворот – все це разом і є дарунки науки. У нашій країні – якщо порівнювати збережену небом старовину і нинішні часи Мейджі – сучасні видатні люди переймають мистецтво виробництва в області незвичайних наук. <...> Не зупинятися на поглибленні знань лише про птахів і звірів, трави і дерева, про метали та каміння, а вивчати також міжнародні відносини, за допомогою наукових досліджень покращувати на багато разів, приміром, таку науку, як політекономія, і завдяки саме цій науці добувати знання про міжнародну торгівлю, – а це дуже суттєво! – за допомогою психології внести більше ясності й розуміння у шляхи розвитку освіти тощо» [有賀長雄1886, 5-6]. Однак основною ідеєю двох перших глав виступає впевненість автора у важливості розмежовувати сфери використання останніх досягнень науки та техніки, а також у необхідності використовувати їх помірковано та в гуманних,

мирних цілях: “якщо б мене запитали, у чому має полягати культура країни як те найвище, чого можна досягти завдяки науці, то у відповіді на це питання я б сказав, що безумовно, винаходи в області науки можуть використовуватися як на користь, так і на шкоду, тому обов’язково між людей, які не мають стосунку до науки, мають бути ті, хто робить добро і не робить зла. Наприклад, використання вибухівки для підриву гірської породи та прокладання нової дороги є корисною справою, але злом буде використовувати її – на кшталт партії нігілістів у Росії – для вбивства людей. У момент розвитку культури слід припинити всі війни та встановити спокій у країні, і навпаки: не можу сказати, що первинно наука має обслуговувати розробки більш досконалої зброї. <...> І я не стану навіть коментувати думку людей, які стверджують, що конкуренція сприяє розвитку, а великий спокій – це доля дикунів” [有賀長雄1886, 6-8].

У третій главі “Неправомірне виправлення законів і встановлень наукою” розглядаються європейські науки – етика *дотоку-рітаку* (moral science або ethics), політологія *сейджі-таку* (political science) та юриспруденція *ходжі-рітаку* (science of law або jurisprudence) – як найвпливовіші механізми у формуванні «законів і встановлень» (網記) на Заході. Отже, вони повною мірою визнаються засобом, за допомогою якого в ці закони вносяться правки. Також пояснюється призначення хімії, фізики, механіки, політекономії та психології з визнанням уже втретє шлях розвитку китайської цивілізації помилковим: **“хоча сутність науки й полягає в аналізі форм-образів, текстів-встановлень, але закони і встановлення – це не те, що може бути виправлене шляхом наукового аналізу.** <...> Таким чином, якщо слідувати методам аналізу та визнати їх достатніми для виправлення законів і встановлень, то наука прийме подобу механізму, який керує розвитком країни, а тоді слід визнати, що цивілізація Китаю, якій вже більше трьох тисяч років, – великий прорахунок. Та ж очевидно, що аналізу не достатньо для виправлення законів і встановлень» [有賀長雄1886, 10-12].

Оскільки хіміки займаються вивченням основних елементів різних речовин, фізики – властивостями тіл, політекономія – законами торгівлі та ринку, психологія – психічними станами людини (почуттями, відчуттями, увагою, пам’яттю, інтелектом, уявою, рішучістю, волею, емоціями тощо), тексти *шьо* (書) фіксують різного роду зміни, а закони визначають поведінку людини, то першість надається законам і встановленням (тобто приписам), а людські якості слідувати за ними, тобто підпорядковуються законам. Однак у кожній расі – і в австралійців, і в індійців, і в англійців, і в китайців – ці властивості різні, тому критиці Аріґа піддає необхідність бездумного запозичення європейських наук і ставить під сумнів їх резонансність і корисність. Після критики у четвертій главі західноєвропейських мислителів – зокрема “Суспільного договору” Руссо і деяких загальних ідей про рівність Ієремії Бенґама (1748-1832), англійського соціолога, філософа і теоретика політичного лібералізму – підкреслюється непридатність і навіть згубність цих ідей для японців і Японії. Наприкінці глави, як мантра, знову повторюється думка: “Якщо і далі так піде, то не залишиться заперечень тому, що трьохтисячолітня китайська цивілізація – величезний прорахунок” [有賀長雄 1886, 21].

Закони гармонії та синтезу *мочіаї*, які за своєю природою протилежні аналізу *бункай* (分解), Аріґа розглядає в наступній, п’ятій главі під назвою “Правильність ви-

правлення законів і встановлень за допомогою гармонії". На його думку, це закони, за якими з елементів, що вже існують у реальності, створюється – а не розчленовується на складові як при аналізі – бачення того, якою має бути людина майбутнього. Прикладом, у Китаї закони і встановлення були створені шляхом відбору з числа багатьох людських характеристик позитивних якостей – вірності, синівської шанобливості та інших чеснот – і шляхом відмови від протилежних. "Той, хто присвятив себе заняттям синтезу, зветься святою людиною, а місце синтезу і збереження цих якостей називається **бун**, а тому синтез є найціннішим, чим може володіти людина... <...> *Бун* – це розподіл знаків, це тексти, японською це візерунок «ая»; він сутнісно відрізняється від [відносин] пана і слуги, батьків і дітей, подружжя, братів і друзів і приводить [ці взаємини] до гармонії, просто створює сім'ю, створює суспільство, створює повіт, створює країну...»[有賀長雄 1886, 23-24]. У ході логічних міркувань у дусі європейської науки Аріга називає сім можливих ступенів гармонії або синтезу: почавши з пізнання "властивостей речей", через "істинність намірів", "правильність серця", "володіння тілом", "сімейне господарство" і до "управління державою" та "спокоюм у піднебесній". "Закони, за якими в подібній послідовності здійснюється гармонія, – від малого до великого, від початку і до кінця – є одним із прикладів європейського наукового аналітичного мислення «analytical logic», і не існує того, що заперечувалося б шляхом таких [роздумів]" [有賀長雄 1886, 26]. Таким чином, центральна думка Аріга полягала в доведенні різними способами, що виправлення законів і встановлень можливе лише за умови гармонії та синтезу *мочіаї*.

Чотири наступні глави – «Краса синтезу», «Чому важлива краса гармонії», «Чому істинна важливість гармонії» та «Чому істинність гармонії корисна» – присвячені проблемам естетики, а точніше – поняттю *бі* (美). Але на самому початку Аріга знову повертається до однієї з центральних ідей своєї роботи, а саме: відстоювання самодостатності китайської цивілізації та глибини її філософської думки в порівнянні з європейською: "Немає потреби сперечатися про те, що методи становлення китайських законів і встановлень були такими, як описано в попередньому розділі, і хоча ті, хто не знає про це, вимірює все за допомогою європейської науки і говорить про марність розвитку китайської вченості, займається аналізом і не знає нічого про синтез, – це всього лише люди з вузьким кругозором, які мають знання про стіни, але не відають про будинок, мають знання про вуха, очі, легені та нирки, але нічого не знають про весь організм" [有賀長雄 1886, 26-27]. Отже, у трактаті Аріга спробував обґрунтувати існування двох відмінних видів краси, а саме: краси естетичної та етичної.

Як дуже послідовний учень свого вчителя Аріга не тільки старанно відвідував лекції Ернеста Феноллози з економіки, політології та філософії, а також перекладав для американського професора цікаві йому тексти, але й у розробці власної естетичної концепції використовував деякі його ідеї. Перш за все, саме визначення мистецтва і краси у Аріга було близьким до того, що називав мистецтвом Феноллоза. Він писав: "Мистецтво є узагальненою назвою для поезії, музики, живопису, архітектури, скульптури тощо, тим, що французькою мовою у дослівному перекладі називається "beau", проте ця так звана **краса бі** відома в єдності **знаків бун** і того, що написано; якимось чином сутність мистецтва також – подібно сутності текстів *буншью* – існує неодмінно

в синтезі та гармонії» [有賀長雄1886, 27-28]. Останнє твердження про те, що краса естетична (美術の美) як сутність істинного мистецтва полягає у синтезі та гармонії, Аріга у різних варіаціях повторював неодноразово: "Краса – це головне в гармонії. Її принцип *до* і є краса, і тому вона велична. Сутність краси полягає в гармонії, а те, що гармонійно, але ще не набуло змісту, не є абсолютно гармонійним ...» [有賀長雄 1886, 37-38].

І оскільки краса – це сутність гармонії, то – екстраполюючи цю ідею з області естетики в область етики і поширюючи її на різні рівні та сфери життєдіяльності як окремого індивіда, так і всього суспільства або країни, – сутністю «законів і встановлень» також є краса *бі*, яка виражається в гармонійних відносинах «пана і слуги, батьків і дітей, подружжя, братів і друзів» згідно встановленим правилам і нормам поведінки. Перехід Аріга від краси естетичної до краси етичної виглядає цілком логічним, оскільки принцип синтезу або гармонії *мочіай* був загальним і єднаним для них: «краса» суспільства полягає в дотриманні людиною шляху *до* (життя серед людей у гармонії із собою та іншими, дотримання соціальної ієрархії, а також законів і принципів співіснування несе користь суспільству). <...> виправлення законів і встановлень за допомогою синтезу передбачає належну поведінку людей <...> і ця належна поведінка має стосунок до змін у країні ...» [有賀長雄1886, 40]. У зв'язку з цим цілком логічним виглядає висновок Аріга про тотожність *бун* (文) та шляху *до* (道), а також закони і встановлення *кокі* (綱紀). І як зауважив у своїй роботі Секі Рьоічі [関良一], трактат присвячений культурі, але не просто культурі, а її "найбільш суттєвим складовим": Аріга, абстрагувавшись від "трьохтисячолітньої китайської цивілізації", досліджував культуру як "світ, об'єднаний етикою" і створив у підсумку ідеальну модель культури шляхом виділення в ній чотирьох домінант: краси *бі* (美), величі *дай* (大), істини *макото* (誠) і користі *пі* (利).

У невеличкому завершенні трактату Аріга Нагао підбиває підсумки викладеного ним раніше: більше ніж трьохтисячолітня культура Китаю аж ніяк не є тупиковим або помилковим шляхом розвитку китайської цивілізації, а шлях пана та слуги, батьків і дітей, чоловіка та жінки тощо – не є химерною мрією жовтої раси, так само як і культура Європи та Японії в минулому – не "крига та вогонь", але слід чітко усвідомлювати, що запозичувати з європейської культури, а що залишити в культурі національній: взяти красу *бі* текстів *буншо* епохи Вей (220-265), Тан (618-907), Сун (960-1127) і Суй (581-618) і шляхом синтезу наповнити її енергією європейської науки. Однак в останньому реченні Аріга Нагао пише: «Про вивчення синтезу *мочіай*, який називається **вивченням узорів**⁶, і про те, в чому це вивчення полягає, мова піде в окремій роботі» [有賀長雄1886, 59]. Вочевидь, концепцію літератури (чи *бунгаку-рон*) можна вважати літературною теорією настільки, наскільки література в значенні «художнє слово» чи «белетристика» може бути мистецтвом [укладання узорів].

1. Suzuki Sadami. The Concept of «Literature» in Japan / translated by Royall Tyler (Nichibunken Monograph Series, No. 8). Kyoto: International Research Center for

⁶ В оригіналі: "保合の学、之を文学と曰ふ、其学に於て...", тобто *бунгаку* чи того, що ми традиційно перекладаємо як "література".

Japanese Studies, 2006. – 428 p.; 2. 有賀長雄 「文学論」 (“Про письменство”) 丸善商社書店, 1886. – 59 с.; 3. 関良一 「有賀長雄 『文学論』考」 (“Роздуми про [трактат] "Про письменство" Ariga Naqao") // 関良一 「坪内・鷗外考証と試論」 有精堂、1977, С. 288-303.

Є. Прасол,

Дніпропетровський національний університет
імені Олеся Гончара

ПОЕТИКА ЖАХЛИВОГО В ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНІЙ НОВЕЛІ НАЦУМЕ СОСЕКІ «ДЕСЯТЬ НОЧЕЙ СНІВ»

У статті проведено аналіз експериментальної новели «Десять ночей снів» відомого японського письменника початку ХХ ст. Нацуме Сосеки з погляду поетики жахливого. В роботі представлена спроба прослідити вплив на творчу манеру письменника традиційного для японської літератури жанру кайдан та естетичних тенденцій Заходу, які панували в літературі та культурі того часу.

Ключові слова: експериментальна новела, кайдан, поетика жахливого, «сновидча» реальність, класична японська література.

В статті проведено аналіз експериментальної новели «Десять ночей снов» известного японского писателя начала ХХ ст. Нацумэ Сосеки с точки зрения поэтики ужасного. В работе представлена попытка проследить влияние на творческую манеру писателя традиционного для японской литературы жанра кайдан и эстетических тенденций Запада, которые господствовали в литературе и культуре того времени.

Ключевые слова: экспериментальная новелла, кайдан, поэтика ужасного, «сновидча» реальность, классическая японская литература.

This article focuses on the Natsume Soseki's experimental novel 'Ten nights of dreams' in terms of poetics of the terrible. This paper analyzes 'kaidan', the traditional genre of the Japanese literature, and aesthetic trends of the West literature and culture in the early twentieth century. Attention is called to the influence of mentioned factors on the author's literary style.

Key words: experimental novel, kaidan, poetics of the terrible, reality of a dream, classical Japanese literature.

Нацуме Сосеки (1867-1916) – класик японської літератури та основоположник нової літературної теорії, в творчості якого відобразилися бурхливі рухи художньої думки епохи Мейджі, що формувалися під впливом західних естетичних теорій. 1907-